

Lokka-Porttipahta kalatalousalue
Sodankylän kalatalousalue
Raudanjoen kalatalousalue
Keski-Kemijoen kalatalousalue
Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalue
c/o Peltoniementie 85
98310 KEMIJÄRVI
kalatalousalue@gmail.com

Maa- ja metsätalousministeriö

VIITE: MMM:n kirje 23.5.2024

VN/10402/2024

VN/10402/2024-MMM-1

LAUSUNTO EHDOTUKSESTA KALATALOUDEN HUOLTOVARMUUTTA PARANTAVISTA TOIMENPITEISTÄ

Kemijoen vesistöalueella toimivien viiden kalatalousalueen yhteinen lausunto perustuu niiden asiantuntemukseen ja tietämykseen Lapin sisävesien kalataloudesta ja kalavesistä. Kalatalousalueet tunnistavat toimialueidensa vesien luonteen ja luonnontilaisten vesistöjen kalantuotantopotentiaalin sekä rakennetun Kemijoen, Luiron ja Kitisen erityispiirteet. Suuressa osassa Pohjois- ja Itä-Suomea ovat vastaavan kaltaiset olosuhteet kuin Lapissa, joten esille tuomamme seikat pätevät käsityksemme mukaan laajemmaltikin kuin vain Lapissa.

Kalatalousalueet ovat tiedostaneet kalastuksen tärkeän merkityksen osana kansallista huoltovarmuutta jo ennenkin, kuin Venäjä aloitti Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan. Kalatalousalueet ovat huomioineet asian esimerkiksi käyttö- ja hoitosuunnitelmissa (KHS) olevissa kirjauksissa, jotka korostavat paitsi kaupallisen kalastuksen merkitystä, myös kotitarvekalastuksen ja kalastusoikeuden vuokrausten roolia asian edistämisessä. Kalastuksen merkitystä huoltovarmuuden kannalta ei ole tähän mennessä huomioitu juuri lainkaan, joten on erittäin hyvä, että ministeriö on nyt paneutunut tähän asiaan.

Ministeriön ehdotuksessa esitetyt toimenpiteet ovat kaikki erittäin tarpeellisia ja kannatettavia. Esitysten lisäksi haluamme kiinnittää huomiota myös seuraaviin seikkoihin.

Toimenpide A1: Laajan alueellisen asiantuntemuksen varmistamiseksi kalatalouden huoltovarmuuden kehittämisestä vastaavaan ohjausryhmään tulee nimittää kaupallisen kalastuksen edustajia Pohjois-Suomesta sekä Itä- ja Keski-Suomesta. Kuten maanpuolustuksessa, tulee myös kalastuksessa ylläpitää arktista osaamista.

Toimenpide B1: kalasatamien, mukaan lukien kalankäsittelytilat, toiminnan turvaaminen kaikissa kriisitilanteissa on ehdoton edellytys sille, että sisävesien ja merialueen tuottama ihmisravinto voidaan ottaa käyttöön. Tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota, ja asiaan tulee paneutua viivyttelämättä.

Uusien kalasatamien rakentamisen tukeminen EMKVR:n varoilla on kielletty koko EU:n alueella. Kielto on annettu aikana, jolloin geopolitiittinen tilanne ei vaikeuttanut EU:n jäsenmaiden huoltovarmuutta. Nykyinen epävakaa tilanne taas koskee koko EU:ta. Suomessa on alueita, joilla on potentiaalia kaupalliselle kalastukselle, mutta joilta puuttuu tarvittava infrastruktuuri. Huoltovarmuuden kannalta olisi tärkeää saada nämäkin alueet kaupallisen kalastuksen piiriin. Ministeriön tulisi ryhtyä selvittämään, voidaanko kalasatamia koskeva tukemiskielto purkaa tulevalla ohjelmakaudella.

Toimenpide B2: kuten Luonnonvarakeskuksen selvityksessä todetaan, kaupallisessa kalastuksessa tarvittavia pyydyksiä ei saa kaupan hyllyltä. Pyydykset rakennetaan tietyn alueen, kalalajin ja vuodenajan vaatimusten mukaisiksi. Pyydystarvikkeiden varmuusvarastointi on välttämätöntä, mutta ei yksinään riitä. Esimerkiksi Lapissa huomattava osa ammattitaitoisista pyydysrakentajista on viime vuosien aikana kuollut tai eläköitynyt, eikä uusia ole löytynyt tilalle. Pyydysten rakentamisen taidon elvyttäminen pitää aloittaa pikaisesti, muuten materiaalien varastointi on turhaa.

Toimenpide C1: Kotimaisen kalan edistämishjelmassa on asetettu erittäin hyvät tavoitteet, jotka palvelevat myös huoltovarmuutta. Tavoitteiden saavuttaminen on kuitenkin mahdotonta, mikäli ammatin jatkuvuuteen ei kiinnitetä huomiota. Alalle täytyy saada nuoria kaupallisia kalastajia. Nyt tarvitaan laaja valtakunnallinen kampanja, jolla nostetaan esiin kaupallinen kalastus ja siihen perustuvat elinkeinot ammattina, sekä *kotitarvekalastus* ja sen merkitys kansalaisten omassa ruokataloudessa.

Ensiarvoisen tärkeää on nopeasti elvyttää kalatalousalan koulu- ja opistoasteinen koulutus, joka valmistaa käytännön työtehtäviin perusvalmiudet hankkineita kalastajia, kalanjalostajia, kalanviljelijöitä, kalavedenhoitajia sekä opistotason iktyonomeja.

Sisävesien tutkimus

Lapin järvien pinta-ala on yhteensä 632 000 hehtaaria. Varovaisen arvion mukaan näistä vesistä voitaisiin ekologisesti kestävästi kalastaa ainakin 5-6 milj. kg kalaa vuosittain. Nykyinen kokonaissaalis on noin viidesosa tästä. Tuottoarvio ei perustu tutkimuksiin, vaan yleiseen tietämykseen järvien tuotantokyvystä. Jotta sisävesien ravintopotentiaalin käyttöönotto kriisitilanteissa voitaisiin toteuttaa tehokkaasti, tarvitaan paljon nykyistä enemmän tietoa järvien tilasta. Kalavarojen käyttöä edistävän tiedon lisääminen sopii luontevasti MMM:n tulosohtajan Luonnonvarakeskuksen tehtäväksi, ja sopii myös LUKE:n strategiassa esitettyyn visioon. Kaupallisen kalastuksen sekä huoltovarmuuden näkökulmasta katsoen LUKE:n resursseja ohjataan nykyään aivan liikaa esim. pienten virtavesien kunnostuksiin, jotka sopisivat paremmin ympäristöministeriön hallinnonalalle.

Hallinto ja lainsäädäntö

Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että ELY-keskukset veloitetaan laatimaan ja toimeenpanemaan alueittain tavoite- ja toimenpideohjelmat huoltovarmuuden varmistamiseksi sekä kotimaisen kalan kulutuksen edistämiseksi. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

Kalastusoikeuden vuokraus

Metsähallituksella on pohjoisessa merkittävä rooli valtion maa- ja vesiomaisuuden haltijana. Pohjois-Suomessa on runsaasti vesiä, joiden kalastusoikeus on vuokrattu yksityisille pääasiassa vapaa-ajankalastusta (kotitarvekalastusta) varten. Lisäksi on runsaasti vesiä, joissa on potentiaalia lisätä vuokraustoimintaa. Hallitulla vuokraustoiminnalla saadaan vesialue aktiivisin hoitotoimin tuottamaan hyvälaatuista ruokakalaa enemmän, kuin mitä se ilman hoitotoimia tuottaisi. Tämä on kansalaisten yksityisin varoin tuottama ja ylläpitämä ravintoresurssi, joka on kohtuullisen helposti otettavissa myös pakottavissa poikkeusoloissa käyttöön. Tällä hetkellä ongelmana on kalastuslaissa oleva kalastusoikeuden vuokrausta koskevan kirjauksen yleispiirteisyys, jota ei toistaiseksi ole asetuksella selvennetty. Kalatalousalueet esittävät, että vesistöjen tuotantopotentiaalin käyttöönoton mahdollistamiseksi lakia valtion vesien kalastusoikeuden vuokrauksesta (11§) tulee täsmentää asetuksella siten, että ensisijaisesti huomioidaan kaupallisen kalastuksen edut ja huoltovarmuusnäkökohdat. Tällä varaudutaan ennakoivasti myös mahdollisiin kriisitilanteisiin. Vuokrahintojen tulee näillä perusteilla vuokrattaessa olla kohtuulliset.

Kalastukseen vaikuttavan lainsäädännön tarkistus

Edellä mainittu kalastusoikeuden vuokraus on esimerkki lainsäädännössä olevasta puutteesta, joka tulee saattaa ajan tasalle. Ministeriön olisi tärkeää käydä läpi koko kalastuslainsäädäntö siitä näkökulmasta, mitä kalastusta ja kalavarojen käyttöä ohjaavissa säädöksissä olisi muutettavissa vastaamaan nykyajan muuttuneita tarpeita. Nykyisen lain jako pelkästään kaupalliseen ja vapaa-ajankalastukseen ohjaavat joko-tai -ajatteluun, jossa kalastus nähdään ammattimaisena toimintana tai vapaa-ajan harrastuksena. Välimuotoja ei laissa tunnettu, vaikka paikalliskalan hyötykäyttöön suuntautuvalla kotitarvekalastuksella on erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa vielä paikoin suurikin merkitys ihmisten ruokatalouksissa. Termi ”vapaa-ajankalastus” on miltei koko ei-kaupallisen kalastuksen arvonalennus, koska se ei kuvaa sitä potentiaalia, mikä muulla kuin kaupallisella kalastuksella voi olla. Nykyisen lain kirjauksilla on kuitenkin osaltaan oma käyttäytymistä ohjaava vaikutuksensa ja Lapissakin on havaittavissa sama valitettava ilmiö kuin koko Suomessa: nuoret alkavat nähdä kalan pelkästään elämyksen tuottajana, eivät elintarvikkeena.

Kala kriisiaikana ja Puolustusvoimien ruokahuollossa

Elinkeinokalatalous pystyy suhteellisen nopeasti tuottamaan vuodenajasta riippumatta ruokaa ja säilykkeitä, joka on kriisiajan toimivan ruokahuollon järjestämisessä keskeinen elementti. Mitä enemmän ja laajemmalla Suomessa on toimivaa ruokakalan tuotantoa ja kaupallista kalastusta, sitä luotettavampaa on myös poikkeusoloissa tapahtuva kalan nopea ja varma toimitus elintarvikkeeksi. Asiaa tulisi käsitellä yhdessä Puolustusministeriön ja Maa- ja metsätalousministeriön kesken siitä näkökulmasta, miten kotimaista kalantuotantoa ja käyttöä voidaan lisätä ja hajauttaa niin, että se toimii osana kansallista huoltovarmuutta.

Sodankylässä olevan varuskunnan (Sodankylän jääkäriprikaati), Sodankylän kunnan ja Sodankylässä toimivien kaupallisten kalastajien yhteistyönä voisi olla mahdollista pilotoida kriisiajan yhteistoimintamalli, jota voidaan soveltaa myös muualla Suomessa. Koska toiminnalla on selkeä huoltovarmuutta palveleva intressi, olisi luonteavaa, että hankkeen vetovastuu olisi viranomaisella.

Kotimaisen kalan, sekä mahdollisuuksien mukaan myös lähialueella tuotetun kalan käytön lisääminen varuskuntien ruokahuollossa tukisi terveellä tavalla alueelliseen elinkeinokalatalouteen liittyvää yritystoimintaa, lisäisi kotimaisen kalan kulutusta ja samalla parantaisi valmiutta tuottaa ruokaa myös epävakaina aikoina. Kalatalousalueet näkevät tässä kuvassa Sodankylän lisäksi muuallakin Lapissa runsaasti mahdollisuuksia luoda ja kehittää uusia elinkeinokalatalouteen kytkeytyvää yhteistoimintaa, joka palvelee sekä elinkeinoa että Puolustusvoimia. NATOn harjoitusten ja sotilaallisten koulutusten lisääntyminen Lapissa tulee osaltaan lisäämään elintarvikkeiden kulutusta ja samalla tarvetta yhteistoiminnan kehittämiseksi.

20.6.2024

Lokka-Porttipahdan ja Sodankylän kalatalousalueet; puheenjohtaja Jorma Kaaretkoski

Raudanjoen kalatalousalue; puheenjohtaja Eetu Tervo

Keski-Kemijoen kalatalousalue; puheenjohtaja Reijo Saari

Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalue; puheenjohtaja Markku Sotisaari

Kalatalousalueiden toiminnanjohtaja; Jukka Korpivuoma